

УДК 355.23;339.19

КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОХОРОНИ КОРДОНУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

кандидат педагогічних наук, Балендр А. В.

Національна академія Державної прикордонної служби України,
Україна, Хмельницький

В статті подано обґрунтування концепції підготовки персоналу прикордонних відомств в країнах Європейського Союзу (ЄС). Розроблена авторська педагогічна концепція є системою сучасних поглядів, ідей, цільових установок, пріоритетних напрямів розвитку системи підготовки фахівців з охорони кордону в контексті розроблення й впровадження уніфікованих стандартів підготовки персоналу прикордонних відомств в країнах ЄС, що, використовуючи метод наукової екстраполяції, надасть можливість прогнозування використання прогресивних ідей європейського досвіду в розбудові системи підготовки фахівців Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: концепція підготовки, персонал прикордонних відомств, країни Європейського Союзу.

кандидат педагогических наук, Балендр А. В. Концепция подготовки специалистов по охране границы в странах Европейского Союза / Национальная академия Государственной пограничной службы Украины, Украина, Хмельницкий

В статье представлены обоснования концепции подготовки персонала пограничных ведомств в странах Европейского Союза (ЕС). Разработанная авторская педагогическая концепция представляет собой систему современных взглядов, идей, целевых установок, приоритетных направлений развития системы

підготовки пограничників в контексті впровадження уніфікованих стандартів підготовки спеціалістів по охороні кордону в країнах ЄС, що, використовуючи метод наукової екстраполяції, дасть можливість прогнозування використання прогресивних ідей європейського досвіду в розвитку системи підготовки спеціалістів по охороні кордону в Україні.

Ключові слова: концепція підготовки, персонал прикордонних органів, країни Європейського Союзу.

PhD in Pedagogical Sciences, A. Balendr Concept of training of border guards in the European union countries / The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, Ukraine, Khmelnytsky

The article presents the rationale for the concept of training of personnel of border guard agencies in the countries of the European Union (EU). The developed author's pedagogical concept is a system of modern views, ideas, objectives, priority directions for the development of the border guard training system in the context of introducing unified standards for border guards' training in the EU countries, which, using the scientific extrapolation method, will make it possible to predict the use of progressive ideas from European experience in the development of a system for border guards' training in Ukraine.

Keywords: concept of training, personnel of border guard agencies, countries of the European Union.

Вступ. Нині, українське прикордонне відомство інтегрується в єдине європейське безпекове поле, в систему Інтегрованого управління кордонами, що вимагає якісної підготовки фахівців з охорони кордону, створення єдиної європейської системи підготовки прикордонників, посилення співпраці з міжнародними партнерами, налагодження діалогу культур і стабільності світу. З іншого боку, події

на Сході країни та сучасний вектор розвитку української державності також вимагають відповідних змін у системі підготовки фахівців з охорони кордонів.

Саме тому велику увагу Державна прикордонна служба України (ДПСУ) приділяє спробам наближення до світових стандартів системи підготовки персоналу. Вивчення зарубіжного, а особливо європейського досвіду, є джерелом формування стратегії реформування і виявлення сучасних тенденцій розвитку системи підготовки представників правоохоронних відомств, а також сприяє впровадженню передових ідей цього досвіду в систему освіти й підготовки персоналу прикордонного відомства України.

Метою статті є обґрунтування концепції підготовки персоналу прикордонних відомств в країнах Європейського Союзу (ЄС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки прикордонників вивчали такі вчені, як: О. Ставицький, О. Діденко, О. Богданюк. Підготовку фахівців з охорони кордонів зарубіжних країн вивчали Н. Ринденко, І. Блощинський [1]. Проте, ґрунтовного аналізу концепції підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС не існує.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються освітньому просторі країн ЄС, зумовлюють необхідність вивчення й узагальнення європейського досвіду підготовки фахівців з охорони кордону з метою екстраполяції його конструктивних ідей для розбудови вітчизняної системи підготовки прикордонників.

Нині, спільний контроль, спільне патрулювання та спільні контактні пункти для українських прикордонників є не тільки специфічними термінами, а сучасними способами несення служби. Лише у 2018 році проведено понад 1200 спільних патрулювань, з яких

832 – на території суміжних країн ЄС. Успішно завершено 8 операцій з Агенцією FRONTEX на сухопутних, морських і повітряних кордонах ЄС і України з протидії торгівлі людьми, незаконного вивозу дітей та контрабанді. У спільних операціях брали участь 45 українських прикордонників та 22 іноземних експерти. Крім цього досягнуто значного прогресу і у запровадженні спільного прикордонного контролю. Наразі спільні прикордонні процедури вже здійснюються у чотирьох пунктах пропуску на кордоні з Польщею і ця мережа розширюється. Таким чином, сучасні виклики у сфері охорони кордону зумовлюють необхідність переосмислення теоретичних і практичних засад підготовки фахівців з охорони кордону в Україні відповідно до сучасних умов і слугують орієнтиром для стейкхолдерів, щодо спрямування процесу підготовки персоналу українського прикордонного відомства.

Проведені дослідження [2] дозволили виявити подібності і відмінності у підготовці фахівців з охорони кордону країн ЄС та України, а саме: типи закладів підготовки фахівців з охорони кордону (академії та центри підготовки); їх ресурсного забезпечення; рівнів підготовки; освітньо-професійних програм, побудованих на основі компетентнісного підходу; тривалості підготовки на різних рівнях підготовки; забезпечення якості підготовки; акцент на практичній складовій підготовки; можливості підвищення кваліфікації та професійного розвитку персоналу прикордонних відомств у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Дослідження теорії та практики підготовки прикордонників у країнах ЄС включає вивчення передового європейського досвіду, проведення компаративного аналізу підготовки фахівців з охорони кордону в Україні та в країнах ЄС, обґрунтування перспективних напрямів запровадження інноваційних ідей європейського досвіду в

умовах охорони українського кордону. Визначення та наукове обґрунтування концепції організації підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС можна використовувати з метою моделювання процесу підготовки. Як основа дослідницької діяльності, концепція містить ідею уніфікації існуючої системи підготовки прикордонників в країнах ЄС, шляхи її реформування та розвитку в умовах посилення міграційних процесів, боротьби з торгівлею людьми, активізації транскордонної злочинності на зовнішніх кордонах ЄС, впровадження безвізового режиму та, відповідно, зростаючих вимогах до рівня підготовки українських фахівців з охорони кордону.

Провідною ідеєю концепції дослідження обраної проблеми є пріоритетність дослідження спільної підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС, як системного явища, для якого характерні цілісність, неперервність, наступність та яка впливає на забезпечення якості підготовки й розвиток особистості, надає широкі можливості для проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього прикордонника, сприяє професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності й професійно важливих особистісних якостей, готовності до виконання завдань оперативно-службової діяльності з охорони кордону, професійного самовдосконалення та самореалізації.

В основу концепції покладено положення щодо підготовки фахівців з охорони кордону як: освітнього феномену, який сприяє професійному й особистісному розвитку прикордонників; складової неперервної професійної освіти фахівців з охорони кордону, на основі принципів андрагогіки, у формальній, неформальній, інформальній формах; складної, динамічної системи, що здатна до самоорганізації відповідно до потреб як прикордонного відомства, так і в контексті євроінтеграції; процесу набуття прикордонниками професійно-

важливих знань, умінь та компетентностей в межах професійних обов'язків, а також розвиток спільної прикордонної корпоративної культури (Common European Border Guard Culture); засобу підвищення ефективності та забезпечення організаційних змін прикордонного відомства.

Це дає можливість представити процес спільної підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС як систему науково обґрунтованих заходів і педагогічних впливів, побудованих на основі специфіки організації освітнього процесу в європейській мережі прикордонних закладів освіти, загальних педагогічних закономірностей і принципів.

Метою дослідження передбачено виявлення теоретичних, організаційних і дидактичних особливостей підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС й обґрунтування можливостей творчого використання інноваційних ідей європейського досвіду в Україні. Відповідно до обраної мети, окреслено завдання концепції дослідження, які полягають в об'єктивному вивченні й обґрунтуванні теоретичних, організаційних, дидактичних засад уніфікованої підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС, проведенні порівняльного аналізу систем підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС та Україні, розробленні рекомендацій щодо використання у підготовці українських прикордонників досвіду підготовки фахівців у сфері охорони кордону країн ЄС відповідно до загальноєвропейських уніфікованих стандартів.

З метою формулювання концепції підготовки персоналу прикордонних відомств країн ЄС необхідно конкретизувати такі ключові поняття, як «концепція» і «концепт».

В українській мові слово «концепт» – калька латинського «conceptus» (поняття), від concipio – збирати, вбирати у себе;

представляти; уявляти, формулювати; утворювати, зачати тощо. Деякі дослідники оперують ними як синонімічними. Термін «поняття» включає систему логічних термінів, таких як «судження» та «умовивід», і є згустком раціональної частини концепту, тобто той зміст, який включає основні суттєві характеристики об'єкта. Концепт належить до свідомості і включає, на відміну від поняття, не лише описово-класифікаційні, а й чуттєво-вольові та образно-емпіричні характеристики [3].

В Українському педагогічному словнику педагогічна концепція інтерпретується як система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій, провідну ідею педагогічної теорії [4].

Отже, авторська педагогічна концепція дослідження теорії і практики підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС має сформульовану мету, завдання, провідну ідею, передбачає використання фундаментальної джерельної бази з проблеми дослідження, є поліконцептуальною і базована на трьох взаємопов'язаних концептах (теоретичному, методологічному й прогностично-практичному), для яких характерна низка концептуально важливих положень дослідження та які представляють його теоретико-методологічну базу.

Теоретичний концепт містить сукупність провідних теорій, концепцій, визначення основних понять дослідження, тенденції та закономірності досліджуваного феномена, а саме: дидактичні засади підготовки прикордонників; теоретико-методологічні аспекти неперервної професійної освіти; формування професійної компетентності персоналу прикордонних відомств; питання інтернаціоналізації системи освіти України, її гармонізації з

Європейським науковим та освітнім простором; підготовка прикордонників в країнах ЄС.

Методологічний концепт відображає взаємодію та взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів, на *загальнонауковому* рівні це – системний, діяльнісний, синергетичний підходи у співставленні із загальнонауковими принципами: об'єктивності, системності, комплексності, детермінізму, розвитку, цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу, сходження від абстрактного до конкретного; закономірностей професійної та освітньої діяльності, світових тенденцій розвитку підготовки фахівців з охорони кордону. На *конкретнонауковому* рівні – компетентнісний, студентоорієнтований, культурологічний та аксіологічний, які є теоретико-методологічною стратегією дослідження, а також акмеологічний, андрагогічний, праксіологічний та інтегративний підходи, що розкривають *практикоорієнтовану* тактику дослідження. На *технологічному* рівні – це сукупність технологій, методик, що забезпечують отримання достовірних та об'єктивних матеріалів.

Прогностично-практичний концепт дослідження ґрунтується на принципах: науковості й цілісності знання, ціннісної, професійної спрямованості підготовки, студентоцентризму, наступності й послідовності, зв'язку теорії з практикою, рівної значущості практичної і теоретичної складових підготовки; гнучкості, диференціації та індивідуалізації; мультикультуралізму, поєднання колективної діяльності із самостійністю студента; партнерських стосунків між студентами і викладачами, між закладом освіти і органами охорони кордону; застосування інноваційних методів і технологій; неперервності професійного розвитку. Завдяки їх використанню здійснено аналіз підготовки фахівців з охорони кордону в країнах ЄС як відкритої системи, що динамічно реагує на глобалізаційні впливи у

сфері охорони кордону, має цілісний характер, охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів, утворених елементами: мета, методологічні підходи, цінності, принципи, теоретична і практична складові підготовки, освітні програми, зміст, форми, методи, технології, організацію та управління підготовкою, оцінювання і моніторинг якості підготовки, викладачів, курсантів, освітніх мереж, результати підготовки. Це дало змогу прогностичного обґрунтування напрямів творчого застосування в системі підготовки фахівців з охорони кордону України конструктивних ідей досвіду країн ЄС.

Уніфіковані стандарти підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС сьогодні активно впроваджуються в практику підготовки персоналу українського прикордонного відомства. Метою гармонізації підготовки прикордонників є, перш за все, забезпечення інтероперабельності (оперативної сумісності) фахівців з охорони кордону в країнах ЄС та третіх країн [5].

Так, у період з 2011-2019 років представники ДПСУ брали участь у 22 заходах проекту щодо розробки, впровадження та оновлення спільно з Агенцією FRONTEX спільних освітніх стандартів: розробка та імплементація Уніфікованої програми підготовки (УПП); Програми оцінки інтероперабельності; впровадження ГРК сфери охорони кордону. Також, було взято участь у проектах з питань розвитку кадрового потенціалу в правоохоронній сфері за європейськими і міжнародними стандартами (INKA); проектах посилення професійної та академічної мобільності; участь у спільних операціях з персоналом прикордонних відомств інших країн; тематичних тренінгах агенцій МАГАТЕ, EUBAM, IOM (Боротьба з торгівлею людьми, дотримання основоположних прав людини, виявлення викрадених автомобілів, виявлення підроблених документів, тощо); впровадження спільних європейських стандартів професійної етики (FRONTEX Code of

Conduct) з метою формування спільної прикордонної культури (Common European Border Guard Culture) та засад загальноєвропейської прикордонної охорони (European Borderguardship); долучення до сучасної освітньо-інформаційної веб-платформи для управління знаннями та навчанням Virtual Aula, підтримки ефективного онлайн-навчання та спільних освітніх ресурсів; розроблення навчального курсу за дистанційної формою навчання та з використанням можливостей мобільного навчання (mobile learning) «Англійська мова для професійних потреб»; участь у підготовці персоналу в рамках Спільної магістерської програми підготовки прикордонників країн Європейського Союзу в галузі стратегічного управління кордонами; приєднання до мережі партнерських академій Агенції FRONTEX.

Отже, з огляду на процеси глобалізації в освіті та посилення вимог до фахівців з охорони кордону в країнах ЄС, концептуальні засади підготовки персоналу європейських прикордонних відомств передбачають: запровадження спільних стандартів підготовки фахівців з охорони кордону; підвищення рівня інтегрованості; поетапне впровадження ступеневої підготовки кадрів прикордонних відомств; упровадження сучасних форм, методів, технологій і засобів навчання з метою формування компетентностей фахівців з охорони кордону країн ЄС; гарантування якості освіти прикордонників (стандарти, процедури, рекомендації); встановлення партнерської взаємодії між європейськими прикордонними закладами освіти; розширення академічної та професійної мобільності студентів, викладацького й іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом; забезпечення та спрощення визнання кваліфікацій (використання Додатка до диплома рекомендованого ЮНЕСКО); диверсифікація напрямів, рівнів, структури навчання і

професійної діяльності; створення умов для навчання упродовж життя та удосконалення системи післядипломної освіти (формальна, неформальна, інформальна освіта); підготовка нового типу викладачів для роботи в оновленій системі підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС.

Висновки. Розроблена авторська педагогічна концепція є системою сучасних поглядів, ідей, цільових установок, пріоритетних напрямів розвитку системи підготовки прикордонників в контексті впровадження уніфікованих стандартів підготовки й освіти фахівців з охорони кордону в країнах ЄС, що, використовуючи метод наукової екстраполяції, надасть можливість прогнозування використання прогресивних ідей європейського досвіду в розбудові системи підготовки фахівців з охорони кордону в Україні на трьох рівнях (міждержавному, рівні прикордонного відомства, закладу освіти). Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо дослідження досвіду впровадження уніфікованих стандартів підготовки фахівців з охорони кордону країн ЄС в систему професійної підготовки персоналу ДПСУ.

Література:

1. Bloschchynskyi, I. (2017). Enhancement of cadets' practical training at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi. *Science and Education*. Vol. 4. С. 5–10.
2. Балендр, А. (2018). Уніфікація підготовки фахівців у сфері охорони кордону як науково-педагогічна проблема (на основі світового досвіду). *Міжнародний науковий журнал "Науковий огляд"*. Т. 7. №. 50. С. 66–74.
3. Сидоренко, В. (2018). Концептуальні засади Нової української

школи. *Матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції*. Рівне: РОІППО, С. 130. URL: <http://umo.edu.ua/konferenciji>.

4. Гончаренко, С. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь. С. 376.

5. Common Core Curriculum for Border Guard Basic training in the European Union (CCC 2017). Warsaw, Poland: Rondo ONZ 1, 2017.

References:

1. Bloschynskyi, I. (2017). Enhancement of cadets' practical training at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi. *Science and Education*. Vol. 4. S. 5–10.

2. Balendr, A. (2018). Unifikatsiya pidhotovky fakhivtsiv u sferi okhorony kordonu yak naukovo-pedahohichna problema (na osnovi svitovoho dosvidu). *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal "Naukovyy ohlyad"*. T. 7. №. 50. S. 66–74.

3. Sydorenko, V. (2018). Kontseptual'ni zasady Novoyi ukrayins'koyi shkoly. *Materialy Vseukrayins'koyi Internet-konferentsiyi*. Rivne: ROIPPO, S. 130. URL: <http://umo.edu.ua/konferenciji>.

4. Honcharenko, S. (1997). *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk*. K.: Lybid. S. 376.

5. Common Core Curriculum for Border Guard Basic training in the European Union (CCC 2017). Warsaw, Poland: Rondo ONZ 1, 2017.